

УДК 327(460)

Горностаї А. С.*Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор*

РЕФЕРЕНДУМ ЩОДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ КАТАЛОНІЇ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

У статті розглянуто питання сепаратистських настроїв в Каталонії та проведення референдуму щодо її незалежності. Зазначено наслідки цього як для Каталонії, так і для Королівства Іспанія. Розглянуто думку світової спільноти щодо референдуму. Проаналізовано причини можливого відокремлення від Іспанії.

Ключові слова: *Каталонія, Королівство Іспанія, відокремлення, позиція світової спільноти, референдум, Європейський Союз.*

Hornostai A. S.

REFERENDUM ON THE INDEPENDENCE OF CATALONIA AND ITS CONSEQUENCES

The article deals with the issues of separatist sentiment in Catalonia and the holding of a referendum on its independence. The implications for Catalonia and the Kingdom of Spain are outlined. The opinion of the world community on the referendum is considered. The reasons for the possible separation from Spain are analyzed.

Key words: *Catalonia, Kingdom of Spain, separation, position of the world community, referendum, European Union.*

Референдум в Каталонії та проблема сепаратизму мають регіональний характер та є внутрішнім питанням. З іншого боку, це є наглядний приклад розвитку дезінтеграційних процесів, які, в свою чергу, можуть вплинути не тільки на внутрішню ситуацію, а і на зовнішню політику інших держав Європи і світу.

Вивченням проблеми займалися багато вітчизняних науковців, зокрема Т. Вербицька, Ф. Золотарев, Д. Коростелев, П. Гілева, також варто виділити праці Д. Начинова та Л. Цуканова. Це питання також вивчали закордонні дослідники: Д. Вінтро, Д. Кемерон, С. Морель.

Мета дослідження полягає в розгляді причин референдуму в Каталонії, його впливу на міжнародне середовище; визначення наслідків референдуму для Каталонії.

Завданням дослідження є вивчення наслідків референдуму про статус Каталонії, позиції уряду Іспанії, спроб врегулювання цього конфлікту з боку Мадрида на сприйняття внутрішньої і зовнішньої Іспанії найширшим колом представників світового суспільства.

Історія каталонського конфлікту формувалась протягом багатьох століть. Це є історія взаємин між центральною владою Іспанії і Каталонією. Референдум в 2017 не є несподіваною подією, він є наслідком загострення цілого ряду проблем, що накопичились в різних сферах. 1 жовтня 2017 р. відбулася досить неоднозначна і суперечлива подія, що сколихнула все європейське суспільство. Влада Каталонії на чолі з прем'єром К. Пучдемоном провела референдум про незалежність регіону [3].

Задовго до цієї події було ще декілька важливих кроків з боку Каталонії. 18 червня 2010 року регіональний парламент ухвалив статут, який надавав місцевому уряду більше повноважень і цим статутом було запроваджено принцип договірних зобов'язань у відносинах з урядом Іспанії. Однак Конституційний суд Іспанії скасував багато з цих повноважень. Ця подія є наслідком популяризації ідей незалежності Каталонії. На цій території проживає 7,5 мільйонів осіб і більшість відстоюють ідею відокремлення від Іспанії, аргументуючи це тим, що вони мають власну мову, культуру, традиції та тисячолітню історію. 9 листопада 2015 р. парламент Каталонії ухвалив резолюцію про незалежність від Іспанії, але одразу ж уряд Іспанії оскаржив це рішення [4].

Конфлікт є комплексним, і одним із ключових моментів є протиріччя соціально-економічного характеру. Головним питанням є те, що Каталонія прагне переглянути схему господарської взаємодії з Мадридом і знизити обсяг коштів, які Барселона віддає в державну скарбницю. Це питання є дійсно важливим, так як розрив між тим, що Каталонія віддає і потім отримує назад, становить понад 16 мільярдів євро, а це значна сума для регіонального бюджету. 19% ВВП країни створює саме цей регіон. З цього можна зробити висновок, що Каталонія є найрозвинутіша і найприбутковіша. Прихильники каталонського сепаратизму вважають, що завдяки цим коштам вони могли б домогтися економічного суверенітету та поступового розвитку [2].

На сайті «Datos Macro – Національна статистична служба Іспанії» – є ряд показників, які доводять, що економічні показники Каталонії залишаються одними з найбільших в Іспанії. Розмір ВВП всього

Королівства становить 1,1 трлн євро, з яких 212 мільярдів євро припадають на Каталонію; експорт Каталонії складає 65,1 мільярд євро, а у Валенсії цей показник лише 28,7 мільярдів євро [1].

Наступною причиною референдуму є культурна своєрідність каталонського регіону. Каталонська та іспанська мають ряд відмінностей, так як каталонська мова належить до оксітано-романської підгрупи індоєвропейської сім'ї і почала формуватися в X столітті, а іспанська мова має більш давнє походження і має своє коріння з пост-римського періоду.

Можна висунути тезу, що вплив референдуму є досить серйозним, зокрема на позицію Іспанії на міжнародній арені, зокрема на специфіку і спрямованість її інтеграції в рамках ЄС.

Результатом можна назвати посилення доцентрових тенденцій. Іспанія хоче зміцнити свій європейський напрямок в політиці. Ця дія обумовлена декількома причинами, але ключовою є намагання центрального уряду Іспанії мінімізувати можливу незалежність Каталонії за рахунок гарантії, що в разі сепарації цей регіон вже не буде членом ЄС. Так Мадрид розглядає членство в ЄС основним стримуючим фактором для збереження цілісності Королівства, адже в протилежному випадку Барселону очікує ряд економічних, політичних та соціальних негараздів і як наслідок вихід з ЄС. В цьому аспекті завданням Мадрида є повне розуміння і забезпечення того, що в разі автономії Каталонії цей суб'єкт не отримає права на автоматичне збереження членства. Зроблені вже певні кроки для цього та успіхи. Так, Європейська Комісія вже на наступний день після референдуму оголосила про нелегітимність результатів і зазначила, що в разі самопроголошення, Каталонія автоматично покине ЄС.

Другим наслідком стало збільшення та примноження діяльності Іспанії в рамках НАТО. Це є наслідком майже одних й тих самих причин, чому Мадрид почав активну економічну співпрацю з державами-членами ЄС.

За розрахунками Мадрида Барселона має задуматись над відмовою від курсу на відділення від Іспанії, так як це може призвести до труднощів у відносинах з НАТО. Більше того, Королівство та Альянс мають досить міцні зв'язки і це може бути також важелем впливу на забезпечення цілісності держави.

Іспанія, розуміючи, що у них є внутрішній конфлікт, зайняла більш жорстку позицію щодо держав-кандидатів до Альянсу, які мають не врегульовані територіальні конфлікти. Держави-учасниці Альянсу вважають, що це може призвести до ефекту доміно та потягти за собою утворення нових незалежних держав. Тут йдеться

про такі країни, як Україна (невизначеність статусу так званих ДНР та ЛНР) і Грузія (проблема Абхазії та Південної Осетії). Для Каталонії це є виражений знак зі сторони іспанського уряду, що членство в НАТО на пряму пов'язане з територіальною цілісністю та відсутністю конфліктів.

Ще одним значущим наслідком референдуму є посилення позиції Іспанії щодо зв'язків з невизнаними або частково визнаними державами. Наприклад, раніше статус Косово широко обговорювався в правлячих колах, то зараз вже є стала думка про те, що Косово, а тим більше так звані ДНР, ЛНР, Придністров'я, Абхазія, Південна Осетія і інше невизнані утворення, ніяким чином не можуть претендувати на дипломатичне визнання з боку Іспанії. В ліпшому випадку, якщо буде інцидент з визнанням певної території Іспанією, Мадрид може бути звинувачений в політиці «подвійних стандартів».

Спираючись саме на цей факт, зовнішньополітичний курс Іспанії характеризується абсолютним невизнанням нових державних утворень, які формуються поза рамками держави та законодавства.

Також доцільно розглянути позицію світової спільноти і вплив цих подій на становище Іспанії на міжнародній арені. Думка світової спільноти викликає найбільший інтерес через те, що багато в чому від її точки зору, зокрема держав ЄС, залежить майбутнє становлення Каталонії. Не є неочікуваним, що потенційна готовність інших країн визнати Каталонію могла б стати ключовим важелем у підтримці та зміцненні Каталонії і, навпаки, підтримка міжнародних зв'язків з Мадридом дала б досить великі переваги уряду Іспанії.

Наочним прикладом того, яке важливе визнання на міжнародній арені, є самопроголошені республіки, які згадувались раніше (ДНР, ЛНР, Абхазія, Південна Осетія). Не думаючи наперед, самопроголошені території, які відокремились в односторонньому порядку, втратили членство в міжнародних організаціях та не мають підтримки від міжнародної спільноти. На думку політологів, Каталонії потрібно проаналізувати всі ці події і наслідки одностороннього проголошення незалежності [2].

У першу чергу потрібно взяти до уваги позицію Європейського Союзу. Так як Іспанія є членом організації, цілком логічно є те, що позиція ЄС буде однозначна та єдина. ЄС сформулював це так, що референдум, який відбувся, є справою внутрішньою, проте ЄС не готовий визнати Каталонію як окрему незалежну державу в випадку, якщо не буде згоди Мадрида. Окрім цього, голова Європарламенту Антоніо Таяні зазначив, що Брюссель не готовий стати посередником між Мадридом та Каталонією [9]. Більше того, члени

ЄС підкреслюють, що якщо ж Каталонія не буде в складі Іспанії, її збереження в організації буде досить проблематичним, якщо взагалі можливим [9]. Ця позиція є обґрунтованою, так як держави-учасниці ЄС мають на своїй території осередки сепаратистських настроїв. У випадку одностороннього проголошення незалежності Барселони це може послужити «зеленим світлом» для інших європейських регіонів. На сьогодні проблема сепаратизму є досить актуальна для самого «серця» ЄС – Бельгії, в якій вже понад півтора століття існує конфлікт між Фландрією та Валон і тому не є дивною позиція еліти Фландрії, яка висловила підтримку Каталонії та її ідей. Більше того, вони закликали центральний уряд Іспанії визнати результати виборів [5].

Бельгія – не єдина країна, де спостерігались протиріччя щодо цього питання. Уряд Німеччини повністю підтримав позицію Іспанії, в той час як одна з найбільш розвинених земель Баварія, підтримала настрої Каталонії і підкреслила право цієї території на отримання незалежності. Схожа ситуація відбулась в Італії: Рим офіційно підтримав уряд Іспанії, а північні регіони країни – Ломбардія та Венето – навпаки, висловилися в підтримку Барселони.

Цікавою є позиція Великобританії. Вона не визнала вибори в Каталонії і в випадку становлення незалежної держави не визнає її як суверенну державу. Каталонський референдум вплинув на політичну ситуацію в Шотландії, де і раніше були поширені сепаратистські настрої (проведення референдуму в 2014 році та поразка сепаратистських сил). На території Сполученого Королівства все частіше звучать гасла про проведення референдуму незалежності Шотландії, що може докорінно змінити її політичний уряд [9].

Проаналізувавши всі ці події можна помітити, що солідарність з Каталонією висловили ті регіони, в яких сепаратизм має переважно економічну основу, в той час як регіони з переважанням етнічного чи конфесійного сепаратизму утрималися від показу своєї політичної думки. Це зумовлено тим, що такі регіони як Фландрія, Баварія, Ломбардія та Венето, а також Шотландія, цілком розуміють проблему Каталонії та їх зв'язок з центральним урядом, тоді як для регіонів з конфесійним та етнічним сепаратизмом ідеї Барселони щодо відокремлення є зовсім нелогічні та необґрунтовані. Буде доречно розглянути позицію стосовно референдуму двох дуже важливих акторів на міжнародній арені, які не є учасниками ЄС, а саме США та РФ. Думка Сполучених Штатів в цілому схожа з думкою країн-учасниць ЄС. Вони виступили за те, що територіальна цілісність – важливий елемент суверенітету, а також додали, що по-

годжуються з тими діями, які були вжиті Мадридом для збереження статус-кво та придушення сепаратистських настроїв. Така позиція зумовлена тим, що Іспанія є важливим партнером як в рамках НАТО, так і в інших міжнародних організаціях. Більше того, ці дві країни мають низку схожих методів з вирішення таких питань як боротьба з міжнародним тероризмом, запобігання наркотрафіку та організованої злочинності. Беручи до уваги ці всі пункти, США зробили висновок, що оптимальним варіантом буде рішення підтримати Іспанію в ситуації з каталонським референдумом і наголосити, що подальша доля Каталонії та її статус – це виключно внутрішня справа Іспанії [6].

Розглядаючи це питання, слід згадати офіційну позицію США з питання про міжнародно-правовий статус Косово. Сполучені Штати визнали незалежність Косово та мають дипломатичні відносини з цією територією, але вони заявили про те, що Косово – це є особливий випадок і інші регіони не можуть розглядати цю ситуацію як таку, що може статись з ними [11]. До того ж, для Іспанії це є позитивний момент, так як позбавляє Каталонію ключового міжнародно-правового аргументу в користь своєї незалежності.

Уряд Російської Федерації, у свою чергу, наголосив на тому що, територіальна цілісність повинна бути збережена та відзначив, що це питання є внутрішньою справою Королівства і це питання повинно бути вирішене тільки відповідно до чинного законодавства. Така позиція багато в чому пояснюється тим фактом, що сама Російська Федерація в 1990-початок 2000-х рр. мала значні проблеми зі збільшенням ідей сепаратистського характеру, саме тому позиція РФ є цілком доцільна та логічна [7].

Стає зрозуміло, що світова спільнота, з одного боку, наголошує на тому, що Каталонія має право на потенційну реалізацію законних демократичних процедур, додаючи, що вони мають непорушне право на самовизначення, а з іншого боку, підкреслює, що питання статусу Каталонії має вирішуватись виключно в рамках іспанського законодавства, і, як наслідок, в оптимальному випадку, стати результатом компромісу Мадриду та Барселони [3].

Отже, у питанні щодо каталонського референдуму спостерігається де-факто примат принципу непорушності територіальної цілісності над правом народів на самовизначення. В цьому принципі зацікавлений Мадрид і, навпаки, це перешкоджає ідеям Барселони, які мають на своїй меті отримання незалежності. Без сумніву, одноголосні позиції світового товариства обумовлені тим, що Каталонія, отримавши незалежність, може запустити ефект доміно і підбурювати сепаратистські настрої в інших регіонах Європи.

ратиські настрої в цілому ряді інших регіонів світу, що є невідгидним жодному актору міжнародних відносин.

По-друге, так як Іспанія є країною-учасницею таких міжнародних організацій, як ЄС та НАТО, то для Каталонії це є одним з ключових моментів, який може відвернути її політичний курс на створення незалежної держави. Відокремлення від Іспанії може послугувати тому, що Каталонія втратить право членства у вищезазначених організаціях і це може бути результатом проблем в економічній, політичній та соціальній сферах.

По-третє, наслідком каталонського референдуму є те, що Іспанія суттєво зміцнила свою позицію щодо держав, які є невизнані або частково визнані державами Європи (Косово, Абхазія, Південна Осетія, Придністров'я, ДНР, ЛНР). Таким чином, Іспанія виступає проти вступу до ЄС самопроголошеної республіки Косово і відмовилась від підтримки такої програми ЄС як концепція «WB6» (де WB це Western Balkans, а 6 – кількість балканських країн, які претендують на вступ).

По-четверте, логічним є те, що ідею на відокремлення Каталонії підтримали невизнані або частково визнані держави Європи (Косово) або регіони в країнах-державах ЄС, які є осередками сепаратиських настроїв (Венето, Ломбардія, Баварія, Фландрія, Шотландія). Ці регіони виступили з підтримкою, щоб надалі в разі проголошення незалежності Каталонії це слугувало в якості прецеденту, який дозволить і їм довести законність своїх дій на відокремлення, створення незалежної держави.

Щодо перспектив, то можна допустити майбутній сценарій за якого Іспанія, держава, яку підтримує майже вся світова спільнота, не підтримає Каталонію в її прагненнях. Каталонія, в свою чергу, не готова відмовитись від своєї мети з отримання незалежного статусу, через що врегулювання питання щодо каталонського сепаратизму залишиться справою майбутніх поколінь.

Джерела та література

1. Архипенко В. Особливості розвитку сепаратизму в Іспанії: загроза цілісності. *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: Матеріали Міжнародно науково-практичної конференції студентів та аспірантів*. 3 березня 2011 р., м. Чернівці. Чернівці: Букрек, 2011. С. 209, 208–211.

2. За чи проти незалежності Каталонії: дебати експертів. URL: <https://hromadske.ua/posts/ispanskyi-profesor-pro-referendum-u-katalonii>

3. Каталонія почала «відокремлення» від Іспанії. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/11/151109_catalonia_independence_she

4. Каталонія проголосила незалежність: подробиці. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kataloniya-provozglasila-nezavisimost-podrobnosti-1509115504.html>

5. М. Дем'яненко. Каталонський референдум: причини, наслідки, коментарі. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3132:referendum-pro-nezalezhnist-kataloniji&catid=8&Itemid=350

6. Хенкин С.М. Сепаратизм и его разновидности в Испании. Актуальные проблемы Европы. Москва, 2009. № 3. С. 194–222.

7. Catalan crisis: Why does Catalonia want independence? Do the majority really support it? URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/catalan-crisis-why-does-catalonia-want-independence-do-people-really-support-it-spain-latest-a8025836.html>

8. 'Illegal' Putin condemns Catalonia referendum and will continue to treat Spain as one. URL: <https://www.express.co.uk/news/world/860079/Catalonia-referendum-Vladimir-Putin-Russia-condemn-Spain-illegal>

9. Scottish independence: Could a new referendum still be held? URL: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-50813510>

10. The latest: EU official says no one will recognize Catalonia. URL: <https://apnews.com/919885dc53724eadb4476350f75ac9da/The-Latest:-EU-official-says-no-one-will-recognize-Catalonia>

11. U.S. Relations with Kosovo. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-kosovo/>